

NORSK KATOLSK BISPERÅD
LITURGIKOMMISJONEN

**HØRINGS-DOKUMENTER
TIL NY NORSK UTGAVE AV
«MISSALE ROMANUM»**

**Dokument 2.5
KOMMENTAR
TIL DE JUSTERTE
EUKARISTISKE BØNNER**

(utarbeidet på grunnlag av behandlingen i kommisjonen)

Rubrikkene

Her refererer endringene seg i forhold til *Messebok* (2011). Å holde seg til nåtidige standardformuleringer fremfor etablerte norske formuleringer har vært viktigere og mindre problematisk i rubrikkene enn ellers.

Ordet *dicit* oversettes hovedsakelig med «sier», selv om det noen steder kanskje kan være aktuelt å oversette med «ber».

Oversettelsen av formuleringen *Iungit manus et orat aliquantulum ...* (i Eukaristisk bønn I, nr. 85 og 95) er endret fra «Han fører hendene sammen og ber en kort stund ...» til «Han fører hendene sammen og ber noen øyeblikk ...». (En «kort stund» kan være så mangt!) *Aliquantulum* anbefales ellers oversatt med «noe [hevet]» (IM 141, 157, 243, 268), «[diakonen står] noe [i bakgrunner] (IM 215); samtidig kan *aliquanto* oversettes med «[diakonen står] noe [bakenfor presten]» (IM 215). (Derved kan *parum* konsekvent oversettes med «litt».)

«Herrens ord» under innstiftelsesordene skal uttales *distincte et aperte*, noe som har vært oversatt med «høyt og tydelig». For bl.a. å unngå oversettelseskonflikter andre steder og også for å få til en mer korrekt oversettelse er dette blitt endret til «tydelig og hørbart».

Formuleringen (i Eukaristisk bønn I, nr. 89) at presten *elevat oculos*, oversettes med at «han løfter blikket» (tidligere: «han hever blikket»). Oversettelsesproblematikken her blir tatt opp i forbindelse med behandlingen av Eukaristisk bønn I nedenfor (nr. 89).

Etter konsekrasjonen heter det om presten: *Hostiam consecratam ostendit populo, reponit super patenam, et genuflexus adorat. – Calicem ostendit populo, deponit super corporale, et genuflexus adorat.* Tidligere oversettelse: «Han løfter opp den konsekrede hostie, så menigheten kan se den, legger den tilbake på patenaen, kneler og tilber. – Han løfter opp kalken så menigheten kan se den, setter den tilbake på corporalet, kneler og tilber.» Ordet «elevasjon» forekommer her ikke på latin. Det er også flere andre unødvendige avvik fra latinen. Dette er nå endret til oversettelsene: «Han viser den konsekrede hostie for folket, legger den tilbake på patenaen, kneler og tilber. – Han viser kalken for folket, setter den tilbake på corporalet, kneler og tilber.» I kommisjonen oppstod det i mars 2023 en ganske stor diskusjon om oversettelsen av *ostendit populo* heller burde være «løfter» eller «strekker» i stedet for «viser», men ingen endring ble foretatt.

Formuleringen etter konsekrasjonen *Et populus prosequitur, acclamans* er endret fra «Menigheten svarer» til «Folket fortsetter med akklamasjonen», både for å gjennomføre endringen av «menigheten» (*populus*) til «folket», og da det her handler om det som i den apostoliske konstitusjon *Missale Romanum* er omtalt slik: «Ordene *Troens mysterium* hører ikke med til de ord Herren Kristus uttalte, men presten sier dem som innledning til de troendes akklamasjon» (*Verba autem Mysterium fidei, de contextu verborum Christi Domini deducta, atque a sacerdote prolata, ad fidelium acclamationem veluti aditum aperiunt*).

Fotnote om nevning av biskoper. Forskriften i IM lyder:

149. Presten fortsetter så Den eukaristiske bønn i henhold til de rubrikker som er angitt for hver enkelt bønn.

Dersom celebranten er biskopen, tilføyer han i bønnene etter ordene **i enhet med din tjener, vår pave N., og meg, din uverdige tjener.** Dersom en biskop feirer messen utenfor sitt bispedømme, tilføyer han etter ordene **i enhet med din tjener, vår pave N., og min medbror N., biskop for Kirken her, og meg, din uverdige tjener.**

Diöcesanbiskopen eller den som i juridisk sammenheng er likestilt med ham, skal nevnes med følgende formular: **I enhet med din tjener, vår pave N., og vår biskop** (eller: **vikar, prelat, prefekt, abbed**) N.

Det er tillatt å nevne koadjutor- og hjelpebiskoper i Den eukaristiske bønn, men ikke andre biskoper som eventuelt er til stede. Når flere skal nevnes, gjøres det med et generelt formular: **og vår biskop N., og hans hjelpebiskoper.**

I hver enkelt eukaristisk bønn må de ovennevnte formularer tilpasses de grammatikalske regler.

Formuleringen * *Hic fieri potest mentio de Episcopis Coadiutore vel Auxiliariibus, ut in Institutione generali Missalis Romani, n. 149, notatur*, er endret fra «* Her kan koadjutor eller hjelpebiskop nevnes, eller en annen biskop, slik det er anført i ‘Generell orientering om Missale Romanum’, nr. 149» til «* Her kan koadjutorbiskopen eller hjelpebiskopene nevnes, slik det er anført i Generell orientering om Missale Romanum, nr. 149.»

I Eukaristisk bønn I (nr. 94) er formuleringen «gjør korsets tegn» (*seipsum signat*) endret til «korser seg», siden det her dreier seg om kortformen av denne instruksjon.

I slutten av de eukaristiske bønner er oversettelsen av *Populus acclamat* endret fra «Menigheten svarer» til «Folket svarer med akklamasjonen». Jf. innledningen (IM 79 h) som er endret til «*Avsluttende dokologi: Denne uttrykker Guds forherligelse, og den bekreftes og avsluttes med folkets amen-akklamasjon.*» (*Doxologia finalis: qua glorificatio Dei exprimitur, quæque acclamatione Amen populi confirmatur et concluditur.*)

I Eukaristisk bønn II (nr. 99) er «et kort resymé» (*compendiosus*) endret til «en kort sammenfatning».

Appendiks. I missalet er det tatt inn et «Appendiks til Messens ordning» hvor det er ført opp seks egne eukaristibønner. Det er føyd inn en oversikt over disse fremst i appendikset (en slik oversikt mangler på latin).

Her er det også føyd inn noen innledende instruksjoner om koncelebrasjon som finnes på latin, men til nå ikke på norsk. I margin bør det nok også i selve bønnene skrives inn en eller annen form for koncelebrasjonssymboler (H, A, K1 og K2) selv om det ikke står på latin.

I *de eukaristiske bønner for forsoning* og «*for forskjellige anliggender*» er det foretatt noen mindre endringer i de innledende rubrikker for å bringe dem i samsvar med språkbruken ellers og for gjør dem noe mer presise.

I *eukaristisk bønn for forsoning I* er formuleringen *tempore belli vel eversionis* oversatt med «krigs- og omveltningstid». Tilsvarende endring bør gjøres under «Messer og bønner for forskjellige anliggender», nr. 31 (krigs- og omveltningstid), jf. i Norsk Missale, s. 808: «I krigstid og under revolusjon».

I eukaristisk bønn «for forskjellige anliggender» II er «legfolk» endret til «lekfolk». Videre er *ad postulandum caritatem* oversatt til «til karitativ innsats», og *pro gratiis Deo reddendis* med «for å bringe Gud takk».

I samtlige eukaristiske bønner

Prefasjonsdialogen, prefasjonene og *Sanctus* er behandlet for seg sammen med «Messens ordning» (*Ordo Missæ*), Dokument 1.1 og 1.3.

Communicantes

Fra eldgamle tider har leddet «Communicantes» (Innskudd under bønnen [*Infra Actionem*]) i Eukaristisk bønn I blitt erstattet med «egne *Communicantes*» på visse viktige dager. Den norske liturgi har siden liturgireformen hatt en lang rekke «tilleggs-*communicantes*», faktisk slik at disse «egne» ledd kan brukes hver søndag og flere andre fester. I tillegg har på norsk slike *communicantes* vært innføyd i Eukaristisk bønn II og III. Denne form for innføyelser er ukjent i den latinske liturgi, og stort sett også i moderne oversettelser, med unntak av tysk oversettelse.

Det har vært litt frem og tilbake i kommisjonen, hvorvidt disse nokså sære innføyelser bør beholdes. Etter først å ha ønsket å beholde dem, er kommisjonen kommet til at de bør sløyfes (men beholdes naturligvis i Eukaristisk bønn I på de klassiske dager). Å ha ekstra *communicantes* på norsk risikerer å forstyrre balansen mellom de ulike eukaristiske bønnene.

Endringen fra «denne velsignede dag» til bl.a. «denne høyhellige dag» tas opp nedenfor under Eukaristisk bønn I (nr. 86).

Gud, Jomfru Maria og Josef

Sammesteds er «den hellige Maria» (*beata Maria*) endret til «den salige Maria».

«Fader» (*Pater*) om Gud er mange steder endret til «Far» der det har tilføyelser som «mildeste», «allmektig», «min», «vår» osv. I *Herrens bønn* (Fader vår) og på en del andre steder der det er naturlig med en mer høytidelig form, *er dog*

«Fader» beholdt som oversettelse. Jf. referat fra kommisjonens møte i september 2022 (sak 11):

Bruken av «Far» og «Fader»: I diskusjonen om Far og Fader i eukaristibønnene var det ulike syn på behovet for «konsekvensanalyse»/analyse av bruken i dag og på hvilke deler av eukaristibønnene som eventuelt burde ha «Fader» som uttrykk for «høystil»: Eukaristibønnens innledning (prefasjonen) eller fortsettelsen post-sanctus? Det ble også påpekt at bruken av «Far» på norsk i dag allerede er høystil, hevet over dagligspråket, men samtidig uttrykker den nærhet og gudsrelasjon den kristne bruk av «Far» om Gud impliserer.

«... den salige Josef, hennes ekteviede ...» (... *sed et beati Ioseph, eiusdem Virginis Sponsi* ...) er endret til «... den salige Josef, hennes brudgom ...» da *sponsus* vanligvis oversettes med «brudgom» og ikke med f.eks. «ekteviet» eller «ektefelle» (som på latin vel ville hett til *coniux*). Dertil omtales Josef f.eks. i kalenderen som «Jomfru Marias brudgom». Tradisjonelt brukes uttrykket «brudgom» (*sponsus*) om den som gifter seg, inntil selve ekskapsinngåelse, men også i tiden etter, i det minste frem til «bryllupsnatten», noe som harmonerer med den tradisjonelle omtale av forholdet mellom Josef og Maria.

Innstiftelsesordene

Det har vært omfattende diskusjon (og uenighet) (behandlet i kommisjonen i september 2021) om hvovidt *narratio institutionis* bør oversettes med «innstiftelsesberetningen» eller med «innstiftelsesordene». Sistnevnte oversettelse vant ved kampvotering.

De liturgiske innstiftelsesord har bibelsk bakgrunn, jf.

Matt 26,26-29:

Neovulgata: Cenantibus autem eis, accepit Iesus panem et benedixit ac fregit deditque discipulis et ait: «Accipite, comedite: hoc est corpus meum».

Et accipiens calicem, gratias egit et dedit illis dicens: «Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

Dico autem vobis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei».

Bibel 2011: Mens de holdt måltid, tok Jesus et brød, takket og brøt det, ga disiplene og sa: «Ta imot og spis! Dette er min kropp.» Og han tok et beger, takket, ga dem og sa: «Drikk alle av det! For dette er mitt blod, paktens blod, som blir utøst for mange så syndene blir tilgitt. Jeg sier dere: Fra nå av skal jeg ikke drikke av denne frukten av vintreet før den dagen jeg drikker den ny sammen med dere i min Fars rike.»

Mark 14,22-25:

Neovulgata: Et manducantibus illis, accepit panem et benedicens fregit et dedit eis et ait:

«Sumite: hoc est corpus meum».

Et accepto calice, gratias agens dedit eis; et biberunt ex illo omnes.

Et ait illis: «Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effunditur.

Amen dico vobis: Iam non bibam de genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei».

Bibel 2011: Mens de holdt måltid, tok han et brød, takket og brøt det, ga dem og sa: «Ta imot, dette er min kropp.» Og han tok et beger, takket, ga dem, og de drakk alle av det. Og han sa til dem: «Dette er mitt blod, paktens blod, som blir utøst for mange. Sannelig, jeg sier dere: Aldri mer skal jeg drikke av vintreets frukt før den dagen jeg drikker den ny i Guds rike.»

Luk 22,14-20:

Neovulgata: Et cum facta esset hora, discubuit, et apostoli cum eo.

Et ait illis: «Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

Dico enim vobis: Non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei».

Et accepto calice, gratias egit et dixit: «Accipite hoc et dividite inter vos.

Dico enim vobis: Non bibam amodo de generatione vitis, donec regnum Dei veniat».

Et accepto pane, gratias egit et fregit et dedit eis dicens: «Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem».

Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: «Hic calix novum testamentum est in sanguine meo, qui pro vobis funditur. ...».

Bibel 2011: Da tiden var inne, tok Jesus plass ved bordet sammen med apostlene. Og han sa til dem: «Jeg har lengtet inderlig etter å spise dette påskemåltidet med dere før jeg skal lide. For jeg sier dere: Aldri mer skal jeg spise påskemåltidet før det er blitt fullendt i Guds rike.» Så tok han et beger, ba takkebønnen og sa: «Ta dette og del det mellom dere. For jeg sier dere: Fra nå av skal jeg aldri mer drikke av vintreets frukt før Guds rike er kommet.» Så tok han et brød, takket og brøt det, ga dem og sa: «Dette er min kropp, som gis for dere. Gjør dette til minne om meg.» På samme måte tok han begeret etter måltidet og sa: «Dette begeret er den nye pakt i mitt blod, som blir utøst for dere. ...»

1 Kor 11,23-36:

Neovulgata: Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem

et gratias agens fregit et dixit: «Hoc est corpus meum, quod pro vobis est; hoc facite in meam commemorationem»;

similiter et calicem, postquam cenatum est, dicens: «Hic calix novum testamentum est in meo sanguine; hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem».

Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiatis, donec veniat.

Bibel 2011: For jeg har mottatt fra Herren det jeg også har gitt videre til dere:

I den natt da Herren Jesus ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det og sa: «Dette er min kropp, som er for dere. Gjør dette til minne om meg!» På samme måte tok han begeret etter måltidet og sa: «Dette begeret er den nye pakt i mitt blod. Hver gang dere drikker av det, gjør det til minne om meg!» For hver gang dere spiser dette brødet og drikker av begeret, forkynner dere Herrens død helt til han kommer.

I Herrens ord under innstiftelsesordene er «TA OG ÉT ALLE DERAV» (*ACCIPITE ET MANDUCATE EX HOC OMNES*) endret til «TA OG ÉT ALLE AV DET», noe som nok svarer bedre til moderne norsk.

Det er (og har vært diskutert gang på gang) hvorvidt «ete» bør endres til «spise».

Formuleringen «FOR DETTE ER MITT LEGEME» (*HOC EST ENIM CORPUS MEUM*), er beholdt. Men det er omstridt hvorvidt «legeme» bør endres til «kropp».

Videre er formuleringen «Likeså [tok han]» (*Simili modo [accipiens]*) endret til «På samme måte [tok han]», for å komme nærmere den latinske tekst.

«Etter måltidet» (*postquam cenatum est*) kunne også oversettes med «da måltidet var over», men nåværende oversettelse kan med fordel beholdes, og er beholdt. Til uttrykket «måltid», jf. også Eukaristisk bønn om forsoning I, nr. 4, og Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender I, nr. 4, nedenfor.

Videre er formuleringen «TA OG DRIKK ALLE DERAV» (*ACCIPITE ET BIBITE EX EO OMNES*) endret til «TA OG DRIKK ALLE AV DEN».

Dertil er «SOM SKAL UTGYTES FOR DERE / OG FOR DE MANGE» (*QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDETUR*) endret til «SOM SKAL UTØSES FOR DERE / OG FOR DE MANGE». Endringen svarer til språkbruken i Bibel 2011. «Utgyte» virker dessuten svært gammelmodig.

I samsvar med tradisjonell språkbruk, men til forskjell fra Bibel 2011, er *corpus* oversatt med «legeme» (Bibel 2011: «kropp») og *calix* med «kalk» (Bibel 2011: «beger»).

(Endring i innstiftelsesordene må godkjennes av paven personlig, etter at saken er fremlagt for ham av Trosdikasteriet, etter en bestemt prosedyre.)

Nevnelse av klerus

Eukaristien feires av og med hele Guds folk og dette nevnes på ulike måter i samtlige eukaristibønner, jf. IM 79, g. Til nå har man flere ganger brukt uttrykk som «presteskap» og «prester» der det på latin er tale om *clerus*. Alt i 2011 kom det en henvendelse fra Kommisjonen for det permanente diakonat i Oslo katolske bispedømme med ønske om en mer treffende oversettelse. Formuleringen «med alle biskoper, prester og diakoner» ble nevnt. Selv om kommisjonen i november

samme år så på saken, ble den i realiteten lagt på is. Men den ble tatt frem igjen da det generelle arbeid med revisjon av de eukaristiske bønner ble igangsatt.

Etter første gangs behandling endte man opp i en formulering som foreslått. Men ved annen gangs behandling var kommisjonen mindre fornøyd med dette utkomme, dels fordi ulike formuleringer på latin brukes i de forskjellige eukaristiske bønner, og dels fordi den vedtatte tekst mer dreide seg om tolkning enn om oversettelse av den latinske tekst.

Saken ble utredet på nytt, og man var inne på å bruke begrep som «klerus» eller «geistlighet». Ingen av dem er spesielt gode bønneuttrykk på norsk, spesielt ikke «klerus». Selv om «geistlighet» ikke er en direkte oversettelse av *clerus*, treffer det i sak, og med tilføyelse av eiendomspronomen (altså «din geistlighet») ble det funnet brukbart.

De konkrete løsninger er beskrevet i den enkelte eukaristiske bønn.

Generelle tekstendringer

Noen tekstendringer i eukaristibønnene er av så generell karakter at de er behandlet i eget dokument med kommentarer til «Messens ordning» (Dokument 1.3). Det gjelder formuleringene:

- Vår Herre Jesu Kristi (genitivformuleringen)
- i hu
- himmelfart
- «henne» om Kirken

Offerbegrepene

En gjennomgående utfordring har være oversettelse av de brukte offerbegreper. Bruken er ikke uten videre konsekvent (noe som også kan ha sammenheng med at liturgiske tekster er blitt til over meget lang tid), og at bruken ikke uten videre er sammenfallende med bruken av de tilsvarende begreper i latinske bibeloversettelser. Dertil kommer at norsk synes å være et fattigere språk enn latin hva angår offerbegreper.

De aktuelle latinske ord er: *donum*, *offerre*, *oblatio*, *munus*, *sacrificium* og *hostia/Hostia*

Donum

Ordet forekommer bl.a. i Salme 68,19 og Hebr 5,1, begge steder i betydningen «gaver», jf. Sal 68,19: «Du steg opp i det høye, bortførte fanger, tok **gaver** blant mennesker, også opprørere ...»

I liturgisk sammenheng forekommer det i nr. 84, 92 og 101, og i forskjellige anliggender nr. 3, og det er konsekvent oversatt med «gaver».

Offerre og oblatio

Verbet *offerre* og substantivet *oblatio* forekommer en rekke steder i Bibelen og gjengis med «bære frem» (1 Mos 4,3; 3 Mos 1,3; Matt 2,11; Hebr 5,1), «ofre» (3 Mos 1,3), «offer» (Rom 15,16), «offergave» (Hebr 10,5) og «gave» (Sal 40,7).

I liturgisk sammenheng forekommer de i nr. 85, 87, 88, 93, 108, 109, 113 og 122, og i forskjellige anliggender, nr. 7. De er gjengitt med «bære frem» og «offergave». Ett sted er det gjengitt med «offer» (nr. 108: rene offer). Et annet sted er det gjengitt med «frembærer offeret» (nr. 122). Tidligere forekom også oversettelsen «gave» (nr. 88).

Munus

Ordet gjengis i bibelsk sammenheng med «offer» (1 Mos 4,3f) og «gave» (Matt 2,11; Hebr 8,2f; 9,9).

Flertallsformen *munera*, et ord som ofte brukes om «oppdrag» i Kirken, og som ifølge ordboken kan bety **1) tjeneste = gjerning, kall, oppgave, plikt**, a) i alminnelighet, b) særlig offentlig tjeneste, embete, post, verv, c) ytelse, avgift, d) tjeneste som vises en, gunstbevisning, **2) gave, foræring**, a) i alminnelighet, b) naturens og gudenes gaver, c) til gudene eller de avdøde, offer, offergave, **3) skuespill, festspill**, **4) et verk, arbeid**. I Messeboken 1961 brukte man oversettelser «frembærelser», noe som vel ikke er det mest naturlige norske uttrykk? En mulighet ville vært å oversette *munera* med «offerhandlinger» eller «ofringer».

Begrepet går igjen i liturgien flere steder og gjengis dels med «gave» (nr. 93, 109 og 113), dels med «offergave» (nr. 84 og 118). Oversettelsen er ombyttet ett sted (nr. 84), noe som vil bli begrunnet nedenfor.

Sacrificium

Ordet forekommer en rekke steder i Bibelen og gjengis med «offer» (3 Mos 2,1; Sal 40,7; Matt 9,13; Hebr 5,1).

Ordet forekommer også mange steder i liturgien og gjengis også der med «offer» (nr. 84, 85, 93, 109 og 122, og i forsoning I, nr. 7 og II, nr. 7, samt forskjellige anliggender, nr. 7. I forsoning II, nr. 7, er formen «fullkomne sonoffer» (*perfectæ reconciliatiónis sacrificium*) brukt.

Hostia/hostia

Ordet skrives dels med stor forbokstav (*H*), dels med liten forbokstav (*h*).

Det forekommer en rekke ganger i Bibelen, oftest i betydningen «offer» (3 Mos 1,2; 7, 11; Rom 12,1; Hebr 8,2f; 7,27; 9,9), men også med betydningen «slaktoffer» (2 Mos 10,25; Hebr 10,5) og «offergave» (3 Mos 3,1).

Skrevet med liten *h* er det brukt i liturgien i betydningen «offer» (nr. 92, 93, 122).

Skrevet med stor *H* er det brukt i liturgien i betydningen «offer» (nr. 113, 122). Tidligere ble det også gjengitt med «Offerlam» (nr. 113) og «Offergave» (nr. 122).

Ordet brukes også i rubrikksammenheng og gjengis da med «hostie».

Ut fra dette har man «landet på» disse oversettelser:

<i>donuum</i>	«gave»
<i>offerre</i>	«bære frem», «bære frem offeret»
<i>oblatio</i>	«offergave», «offer»
<i>munus</i>	«gave» og «offergave»
<i>sacrificium</i>	«offer»
<i>Hostia</i>	«offer»
<i>hostia</i>	«offer» (i rubrikksammenheng: «hostie»)

Eukaristisk bønn I

(Messebok 2011, s. 1150-1161,
nedenfor med kun den nye nummerering)

Nr. 84. De første linjene, «Mildeste Fader / i ydmykhet bønnfaller vi deg / ved Jesus Kristus, din Sønn, vår Herre» (*Te igitur, clementissime Pater / per Iesum Christum, Filium tuum, / Dominum nostrum, / supplices rogamus ac petimus*), er endret noe. For det første har *igitur* (altså «derfor») kommet inn i bønnen. Det er her en viktig konjunksjon og viser at hele den følgende eukaristiske bønn er begrunnet i de ting som ble lovprist i prefasjonen og *Sanctus*. Følgelig var det en viss utarming av bønnen på norsk når et tilsvarende ord mangler. Formuleringen bak «i ydmykhet bønnfaller vi deg» (*supplices rogamus ac petimus*) består på latin av to verber. I dette ligger det en stigning, som var forsvunnet på norsk. Komplementet «i ydmykhet» kunne uproblematisk erstattes av adverbet «ydmykt» (på latin tilsvarende adjektiv: *supplices*). Ut fra dette er formuleringen her blitt:

*Derfor mildeste Fader,
ber og bønnfaller vi deg ydmykt
ved Jesus Kristus, din Sønn, vår Herre*

Senere het det «at du nådig vil motta» (*uti accepta habeas*). Tilføyelsen av «nådig» virket her umotivert. Derfor er formuleringen endret til «at du vil motta».

Deretter bes det om at Gud vil velsigne «disse gaver, / dette hellig og rene offer». Dette gjengir en trippelformulering på latin:

*hæc dona,
hæc munera,
hæc sancta sacrificia illibata*

I selve formuleringen på latin ligger en tydelig *hørbar stigning*, som er sterkt avsvakket på norsk. Også teologisk ligger det muligens en stigning der det første (*dona*) og det siste (*sacrificia*) danner ytterpunktene, nemlig våre jordiske gaver (brød, vin, penger, naturalia, vårt liv) og Kristus, det fullkomne offer. Dette forenes i den liturgiske offerhandling som antagelig uttrykkes ved ordet *munera*, et ord som ofte brukes om «oppdrag» i Kirken, og som her vel sikter til gavene fra folket til Gud som forenes med Kristi offer og på den måte blir «offergaver» i dobbelt betydning.

Stigningen markeres ytterligere ved at ofrene er «hellige og rene». Men å oversette det sjeldne adjektivet *illibatus* (forekommer ikke i Bibelen) med «rent» virket dog litt for alminnelig. Dette ord brukes dessuten i nr. 92 i oversettelsen «rent offer» (*hostia pura*). Ifølge ordboken betyr *illibatus* «u(for)minsket», «uskadd», «kysk»

(om den hellige jomfru). En mulighet kunne være å bruke det bibelske offerord «lytefritt» eller «lyteløst» som ikke forekommer i Bibel 2011, men som fantes i Bibel 1930, jf. 1 Pet 1,19:

Bibel 1930:

men med Kristi dyre blod som blodet av et ulastelig [immaculatus] og lyteløst [incotaminatus] lam

Bibel 2011:

det var med Kristi dyrebare blod,
blodet av et lam uten feil og lyte

En måte å få frem den «latinske stigning» på norsk har vært å bruke de tre uttrykk «gave», «offergave» og «offer».

Alle begrepene er på latin i flertall.

Ut fra dette er formuleringen blitt:

*... disse gaver, disse offergaver,
disse hellig og lytefrie offer ...*

Formuleringen «som vi bringer deg» (*quæ tibi offerimus*) er endret til «som vi bærer frem for deg», da dette er klar offerterminologi.

Formuleringen «i enhet med din tjener, vår pave N. / og vår biskop N.» (*una cum famulo tuo Papa nostro N. / et Antistite nostro N.*) er beholdt uforandret, til tross for at det på latin ikke er tale om «biskop», men heller om «forstander» (*Antistes*). Ander deler av hierarkiet nevnes ikke konkret i denne bønn.

Senere lyder det: «... og med alle som trofast bekjenner og våker / over den katolske og apostoliske tro» (*... et omnibus orthodoxis atque catholicæ / et apostolicæ fidei cultoribus.*) Her er åpenbart *cultoris* blitt til «bekjenne og våke». Man kunne forsøkt å finne et mer akseptabelt begrep, f.eks. «dyrker», «holder fast ved», «praktiserer»? Men i mangel av noe bedre er «bekjenner og våker over» beholdt.

Samtidig er *orthodoxis* til nå blitt gjengitt med «trofast», noe som ikke er spesielt treffende. Her dreier det seg om substantivisk bruk av det senlatinske adjektiv *orthodoxus* som kommer fra det antikke greske ord *ὀρθόδοξος*, sammensatt av *ὀρθός* (dvs. «rett») og *δόξα* (dvs. «mening», «lære» el.l.). Mye kunne talt for å ta ordet inn. *Messeboken 1961* hadde formuleringen «alle rettroende tjenere og bekjennere av den katolske og apostoliske tro». Selv om *orthodox* saklig sett kan oversettes med «den rette tro» eller «rettroende», er det et så viktig kirkelig begrep at mye kunne tilsi at det burde vært brukt i formen «ortodoks». Ut fra dette kunne

man tenkt seg en adverbial oversettelse, slik at man ville fått formuleringen: «... og med alle som ortodokst bekjenner og våker over den katolske og apostoliske tro.» Men kommisjonen har ikke funnet denne formulering tilfredsstillende. I stedet har man valgt å oversette *orthodox* med «tro mot sannheten». Derved har man endt opp med formuleringen:

*... og med alle som tro mot sannheten
bekjenner og våker over den katolske og apostoliske tro.*

Nr. 85 *Ihukommelse av de levende* (Commemoratio pro vivis), jf. nr. 25. Formuleringen «Herre, kom ihu ...» (*Memento, Domine ...*) er endret til «Kom i hu, Herre ...», noe som synes å klinge minst like godt.

Oversettelse av formuleringen *pro quibus tibi offerimus: / vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, / pro se suisque omnibus*: er endret fra «De frembærer dette lovoffer / for seg og alle sine» til «Vi frembærer dette lovprisningsoffer for dem, / og de frembærer det for seg og alle sine». Derved har man fått frem også at den messefeirende menighet er aktiv i frembærelsen av offeret, ikke bare de levende for hvem messen feires.

Uttrykket *sacrificium laudis* ligger nær opp til den bibelske tekst i

Hebr 13,15:

Neovulgata: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum labiorum confitentium nomini eius.

Bibel 1930: La oss da ved ham alltid frembære lovoffer for Gud, det er: frukt av leber som lover hans navn!

Bibel 1978: La oss da ved ham stadig bære fram for Gud vårt lovprisningsoffer, det vil si frukt av lepper som priser hans navn.

Bibel 2011: La oss da ved ham stadig bære fram for Gud vår lovprisning som offer, det vil si frukten av lepper som bekjenner hans navn.

«Lovoffer» er antagelig foreldet. «Lovprisning som offer» er langt og ikke spesielt poetisk. «Lovprisningsoffer» bør være gangbart.

Nr. 86 *Innskudd under bønnen* (*Inter actionem – Communicantes*)

Som omtalte ovenfor under hovedoverskriften «I samtlige eukaristiske bønner», underoverskrift «Communicantes», er en rekke alternative innskudd nå sløyfet.

I alminnelighet begynner dette variable ledd med formuleringen:

Communicantes,
et memoriam veneratnes,
in primis ...

Dette var blitt oversatt med «Sammen med hele din Kirke / hedrer vi fremfor alt minnet om ...»

P. Oddvar Moi hadde som forbedringsforslag (som bygde på 1961-oversettelsen) foreslått: «Delaktig i de helliges samfunn / ærer vi fremfor alt minnet / om ...»

Kommisjonen har i stedet valgt denne formulering:

*I fellesskap med de hellige
hedrer vi fremfor alt minnet
om ...*

Kommisjonen har videre valgt å endre «hedrer vi fremfor alt minnet / om den ærerike, alltid rene Jomfru Maria» (*et memoriam venerantes, / in primis gloriosa semper Virginis Mariæ*) «hedrer vi fremfor alt minnet / om den ærerike Maria, alltid jomfru», for å bringe det i samsvar med den justerte oversettelse under botshandlingen (tidl.: syndsbekjennelsen) i «Messens ordning», jf. Dokument 1.3, kommentar til nr. 4.

Kommisjonen følger ordningen i Missale Romanum mht. innføring av innskudd i leddet.

Her er betegnelsen «denne velsignede (natt) dag» (*et [noctem sacratissimam] diem sacratissimum*) blitt endret til «denne høyhellige (natt) dag» i samtlige ledd. Dette svarer til oversettelsen i kollektbønnen/kirkebønnen for påskevigilien i Norsk Missale 1982 (s. 245).

Delingen i to setninger (med punktum) i de enkelte ledd (f.eks.: «... til verden. / Og vi hedrer) er som på latin (som bruker kolon [:] og *sed*) gjort om til en setning med semikolon (f.eks.: «... til verden; / og vi hedrer ...»).

I innskuddet for *julen og juleoktaven* er «den hellige Maria» (*beata Maria*) blitt til «den salige Maria». Leddet «vi hedrer fremfor alt minnet / om den ærerike, alltid rene Jomfru Maria» (*memoria venerantes, / in primis eiusdem gloriosa semper Virginis Mariæ*) er blitt til «vi hedrer fremfor alt minnet om henne / den ærerike Maria, alltid jomfru».

I innskuddet for *Herrens åpenbaring* er «da din enbårne Sønn / åpenbarte seg legemlig og synlig som sant menneske» (*quo Unigenitus tuus, in tua tecum gloria*

coaternus, / in veritate carnis nostra visibileter corporalis apparuit) er blitt til «da din enbårne Sønn viste seg / legemlig og synlig som sant menneske».

I innskuddet for *påskevigilien til og med 2. søndag i påsketiden* er «da vår Herre Jesus Kristus legemlig oppstod fra de døde» (*Ressurrectionis Domini nostri Iesu Christi secundum carnem*) er blitt til «da vår Herre Jesus Kristus legemlig stod opp fra de døde».

I innskuddet for *pinsedag* er «da Den Hellige Ånd åpenbarte seg» (*quo Spiritus Sanctus ... apparuit*) blitt til «da Den Hellige Ånd / viste seg».

F.eks. får man på *Kristi himmelfart* denne oversettelse av den latinske tekst:

Communicantes,
et diem sacratissimum celebrantes,
quo Dominus noster, unigenitus Filius tuus,
unitam sibi fragilitatis nostra substantiam
in gloria tua dextera collocavit:
sed et memoriam venerantes,
in primis gloriosa semper Virginis Mariæ,
...

*I fellesskap med de hellige
feirer vi denne høyhellige dag
da vår Herre, din enbårne Sønn,
førte vår forgjengelige natur,
som han hadde gjort til ett med seg,
opp til din herlighets høyre hånd;
og vi hedrer fremfor alt minnet
om den ærerike Maria, alltid jomfru,
...*

I det nåværende norske oppsett gjentas slutten av *Communicantes* (den salige Josef ... og ditt vern) etter alle innskuddene, som jo er mange. Det skjer ikke i det latinske Missale Romanum der jo antall innskudd er få. Hvorvidt det bør gjentas i fremtiden på norsk, kan først avgjøres når man ser oppsettet i trykkeformat. Her er det (foreløpig?) tatt med.

Nr. 87. Formuleringen «Herre, ta nådig imot denne offergave / fra oss dine tjenere / og hele ditt folk» (*Hanc igitur oblationem servitutis nostræ, / sed et cunctæ familie tuæ, / quæsumus, Domine, ut placatus accipias*) er endret til «Ta derfor nådig imot denne offergave / fra oss, dine tjenere, og fra hele din familie. / Vi ber deg, Herre». «Ditt folk» (*familia tua*) er således endret til «din familie», da det er en mer korrekt oversettelse. Konjunksjonen *igitur* er også her kommet inn i bønningen som «derfor»,

ettersom den fremholder sammenhengen mellom det foregående og det etterfølgende. I tillegg er bønneinnledningen «vi ber deg» (*quæsumus*) kommet med, noe som til nå har manglet.

Formuleringen «... Styr våre dager i din fred, / frels oss fra evig fordømmelse ...» (... *diesque nostros in tua pace disponas, / atque ab æterna damnatione nos eripi* ...) er endret til «styr våre dager i din fred, / fri oss fra evig fordømmelse ...». Ordet *eripere* er oversatt med «fri» i stedet for med «frelse» (som passer bedre som oversettelse av *salvare*). (I barnedåpsritualet, nr. 221, er formuleringen *ab originalis culpa, labe nunc eripias* oversatt med «fri dem fra arvesyndens plett».) Hele leddet får derved denne ordlyd:

*Ta derfor nådig imot denne offergave
fra oss, dine tjenere, og fra hele din familie.
Vi ber deg, Herre,
styr våre dager i din fred,
fri oss fra evig fordømmelse,
og tell oss med blant dine utvalgte.*

Nr. 88. Første del av dette ledd har til nå lydt:

*Vi ber deg, Gud: Velsign denne gave,
gjør den til et fullgyldig offer,
frembåret i ånd og sannhet, deg til behag*

...

Den latinske tekst lyder:

*Quam oblationem tu, Deus, in omnibus, quæsumus,
benedictam, adscriptam, ratam,
rationabilem, acceptabilemque facere digneris:*

...

At første adjektiv på latin (*benedicta*) er omskrevet til verb på norsk, trenger i og for seg ikke å være noe problem. Mer utfordrende er det, om hvorvidt det saklige/teologiske innhold i leddene er kommet frem.

Det latinske ord *oblatio* har her vært oversatt med både «gave» og «offer». Her siktes det til det som nettopp er båret frem (jf. verbet *offerre*). Det hele er derfor nå sammenfattet til «offergave». Komplementet *in omnibus* var ikke med i oversettelsen. Det er nå tatt inn i form av uttrykket «i alt». Uttrykket *facere digneris* var oversatt med «gjøre til». Det er nå endret til «nådig vil ... gjøre», slik *digneris* ofte ellers oversettes i liturgiske tekster.

De viktigste teologiske begreper er dog de fire adjektivene *benedicta*, *adscripta*, *rata* og *rationabilis*:

a) *benedicta*: Dette ord er vel det «svakeste» ønske for offergavene, at de må bli «gjort velsignet» av Gud. Omskrivningen til verbalformen er beholdt, men formen er endret til futurum, slik at vi får formuleringen: «Vi ber deg, Gud, at du ... vil velsigne ...».

b) *adscripta* var sammen med *rata* (se c) oversatt med «fullgyldig». *Messeboken 1961* hadde oversettelsen «forskriftsmessig». Det kan sikte til at offerhandlingen må være som foreskrevet, og derfor oppfylle denne betingelse for å være «gyldig». *Latinsk Ordbok* (2015) oversetter *ascribere* med 1) skrive til, ved, føye til, 2) innskrive i en liste, oppta i, henføre, regne til en klasse, 3) innsette, bestemme, 4) tilskrive, tilregne. I kirkeretten brukes *adscriptio* om «tilslutning» til f.eks. en egenstendig kirke. Det kan brukes om «etterskrift» i brev. I Sir 29,22 (Vulgata Clementina), jf. Sir 29,19 (Apokryfene 2018), brukes verbet *ascribere* om å «stille sikkerhet» (for lån). Adjektivformen «fullgyldig» er ut fra dette omgjort til en verbformulering med bønn til Gud om at han «[vil] ta imot», dvs. ta til seg offergaven.

c) *rata*: I andre sammenhenger oversettes *rata* med «befestet» (i ekteskapsretten) og «ratifisert» (i andre juridiske sammenhenger). Her svarer det til «full», slik at vi får uttrykket «fullgyldig», nå altså som oversettelse av *rata* og ikke av de to ord *adscripta*, *rata*. *Messeboken 1961* hadde oversettelsen «gyldig».

d) *rationabilis*: Heri ligger det tung offerteologi, ikke minst med henblikk på det greske adjektiv *λογικὴν* (bokstavelig talt «verbalt») som stammer fra det bibelske begrep *τὴν λογικὴν λατρείαν* i Rom 12,1:

Gresk:

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, **τὴν λογικὴν λατρείαν** ὑμῶν

Neovulgata:

Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, **rationabile obsequium** vestrum;

Bibel 2011:

Derfor formaner jeg dere ved Guds barmhjertighet, søsken: Bær kroppen fram som et levende og hellig offer til glede for Gud. Det skal være deres **åndelige gudstjeneste**.

Ratzinger har gått næyere inn på dette i *Liturgiens ånd*, s. 33-36.

Jf. Krysostomos-liturgien, fra anaforaen:

Ἰερεὺς (χαμηλοφώνως): Ἔτι προσφερόμεν σοι τὴν **λογικὴν** ταύτην καὶ ἀναίμακτον **λατρείαν** καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν· κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα.

Priest (in a low voice): Once again we offer to You this **spiritual worship** without the shedding of blood, and we beseech and pray and entreat You: Send down Your Holy Spirit upon us and upon the gifts here presented,

Dette er til nå antagelig forsøkt oversatt med «i ånd og sannhet», et i og for seg vakkert bibelsk uttrykk, jf. Joh 4, 24 («i ånd og sannhet» – *in Spiritu et veritate* – ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ), men ikke det som er brukt her. I kontroverteologien er det vel dette man har siktet til ved uttrykket «ublodig [offer]»? *Messeboken 1961* hadde den heller tvilsomme oversettelse «riktig». Bedre vil nok «åndelig» være. Derfor er «i ånd og sannhet» endret til «åndelig». Dette er et vesenselement ved Den nye pakts offer, Eukaristien.

e) acceptabilis: Ordet brukes noen ganger i 3 Mosebok (1,4; 20,20.21; 23,11), og da alltid om offer som kan finne «velvilje» for Herren. *Messeboken 1961* bruker oversettelsen «godtagelig», vel ikke det beste norsk uttrykk? Her er formuleringen «deg til behag» justert til «velbehagelig for deg» (uttrykket «deg til» eller «for deg» mangler dog på latin). Man må dog være oppmerksom på at den gamle formulering «deg til behag» (*tibi acceptabile*) er beholdt i Eukaristisk bønn IV (nr. 122, første ledd).

Ut fra dette er den nye formulering blitt:

*Vi ber deg, Gud, at du i alt
nådig vil velsigne og ta imot denne offergave
og gjøre den fullgyldig, åndelig og velbehagelig for deg*

I den avsluttende formulering «så den må bli for oss» (*ut nobis ... fiat*), er rekkefølgen blitt endret til «så den for oss må bli til», noe som synes å klinge bedre.

Nr. 89. I rubrikkene oversettes nå at presten *elevat oculos*, med at «han løfter blikket». På samme måte er bønneformuleringen «løftet sine øyne mot himmelen til deg» (*et elevatis oculis in caelum / ad te*) blitt til «han løftet blikket mot himmelen / til deg». Omtrent samme bibelske formulering ligger bak, jf.:

Joh 17,1:

Neovulgata: Haec locutus est Iesus; et, sublevatis oculis suis in caelum, dixit:

Bibel 2011: Da Jesus hadde sagt dette, løftet han blikket mot himmelen og sa:

Endringen i bønneformuleringen fra «løftet sine øyne» til «løfte blikket» er omstridt i kommisjonen.

Formuleringen «takket» (*tibi gratias*) er endret til «takket deg». (I Eukaristisk bønn for forsoning I, nr. 4, var *tibi* fra før kommet med i oversettelsen!)

Nr. 90. Formuleringen «takket og velsignet atter» (*item tibi gratias agens benedixit*) er endret til «og likeledes takket han deg og velsignet», da *tibi* også manglet her og siden *item* ikke betyr «atter», men «likeledes».

Uttrykket «rakte kalken til sine disipler og sa» (*deditque discipulis suis, dicens*) er endret til «gav den til sine disipler og sa», da det neppe er noe grunn til akkurat her (til forskjell fra alle andre steder) å oversette *dare* med «rekke» og ikke med «gi». Jf. samtidig endringsforslaget i Eukaristisk bønn om forsoning I, nr. 5.

Nr. 92. Den latinske formulering *de tuis donis ac datis* var ikke med i den norske oversettelse. Det er nå tatt inn i form av formuleringen «av de gaver du har gitt oss». Med åpenhet for ny endring er «himmelferd» (*ascensio*) blitt til «himmelfart».

Den videre latinske formulering innebærer også en stigning med stadig sterkere understrekning av offerets karakter, både mht. opphav og kvalitet:

hostiam puram,
hostiam sanctam,
hostiam immaculatam

Det var på norsk blitt til «et rent, hellig og fullkomment offer». I tillegg til at «fullkomment» (*immaculata*) er omgjort til det mer presise «uplettet», er stigningen fremhevet ved å repetere ordet «offer» (*hostia*) også på norsk. Resultatet er blitt:

formuleringen:

et rent offer,
et hellig offer,
et uplettet offer ...

Nr. 93. I samsvar med bl.a. bibeloversettelsen (jf. Hebr 7,4) er «vår far Abrahams offer» (*sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ*) endret til «vår patriark Abrahams offer». Endringen var omstridt.

Nr. 94. Formuleringen «... La din hellige engel bære dette / offer frem til ditt alter i himmelen / for din guddommelige majestet, / så alle vi som her ved ditt alter ...» (... *iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui / in sublime altare tuum, / in conspectu divinæ maiestatis tuæ; / ut, quotquot ex hac altaris participatione ...*) er endret til «... La dette offer ved din hellige engels hender bæres frem til ditt alter i det høye, / for din guddommelige majestets åsyn, / så alle vi som fra dette alter ...». Derved har engelen også på norsk fått «hender» (*manus*). Ordet *sublimis* betyr nok heller «det høye» enn «himmelen». Slik har også den guddommelige majestet fått et ansikt eller «åsyn» (*conspectus*). I stedet for å tale om «ved ditt alter» (*ex hac altare*) generelt, tales det nå her konkret om det alter det Eukaristien feieres, dvs. «fra dette alter», noe som markerer forbindelsen til alteret der Jesus Kristus, den evige yppersteprest, nå frembærer sitt offer. Det innebærer også en mer korrekt oversettelse av preposisjonen *ex*.

Nr. 95 *Ihukommelse av de avdøde* (Commemoratio pro defunctis), jf. nr. 85. Her er kun «ihu» endret til «i hu».

Nr. 96. Uttrykket «alle dine helgener» (*omnibus Sanctis tuis*) er endret til «alle dine hellige» da *Sanctus* over alt ellers oversettes med «hellig».

Eukaristisk bønn II

(Messebok 2011, s. 1162-1170,
nedenfor med kun den nye nummerering)

Nr. 99. Noen beslutninger vedrørende prefasjonen her får konsekvenser for samtlige prefasjoner. Disse ting er kommentert i eget dokument vedrørende «Messens ordning» (Dokument 1.3). Endringene understreket nedenfor, men står *uten fet skrift*.

Dertil er det i denne prefasjon gjort en endring på rekkefølgen og setningskonstruksjonen i midtpartiet, for å unngå en innskutt bisetning. De eneste endringer som er gjort er at to hovedsetninger ikke lenger adskilles med komma og «og», men med punktum, og at ordet «således» er erstattet med ordet «slik».

<i>Norsk Missale 1982</i>	<i>Original latinsk tekst</i>	<i>Kommisjonens forslag</i>
I sannhet, det er verdig og rett, vår skyldighet og vår frelse,	Vere <u>dignum et iustum est</u> , aquum et salutare, nos tibi, sancte Pater,	I sannhet <u>verdig og rett</u> er det, vår skyldighet og vår frelse,

<p>at vi alltid og <u>alle vegne</u> takker deg, hellige <u>Fader</u>, ved din elskede Sønn, Jesus Kristus. Han er ditt Ord, ved hvem du skapte alt, og som du sendte oss til Frelser og Freløser. Han ble kjød ved Den Hellige Ånd og født av Jomfru Maria.</p> <p>Han strakte hendene ut under sin lidelse for å utslette døden og åpenbare oppstandelsen, <u>og således oppfylte</u> han din vilje og vant deg et hellig folk. Med engler og alle hellige forkynner vi derfor din herlighet og roper med én røst:</p>	<p>semper et <u>ubique</u> gratias agere per Filium dilectionis tua Iesum Christum, Verbum tuum per quod cuncta fecisti: quem misisti nobis Salvatorem et Redemptorem, incarnatum de Spiritu Sancto et ex Virgine natum.</p> <p><u>Qui voluntatem tuam adimplens</u> et populum tibi sanctum acquirens extendit manus cum pateretur, ut mortem solveret et resurrectionem manifestaret.</p> <p>Et ideo cum Angelis et omnibus Sanctis gloriam tuam pradicamus, una voce dicentes:</p>	<p>at vi alltid og <u>over alt</u> takker deg, hellige <u>Far</u>, ved din elskede Sønn, Jesus Kristus. Han er ditt Ord, ved hvem du skapte alt, og som du sendte oss til Frelser og Freløser. Han ble kjød ved Den Hellige Ånd og født av Jomfru Maria.</p> <p>Han strakte hendene ut under sin lidelse for å utslette døden og åpenbare oppstandelsen. <u>Slik oppfylte</u> han din vilje og vant deg et hellig folk. Med engler og alle hellige forkynner vi derfor din herlighet og roper med én røst:</p>
---	--	---

Nr. 100. Som omtalte ovenfor under «I samtlige eukaristiske bønner», «Communicantes», er en rekke alternative innskudd nå sløyfet.

Nr. 101. Formuleringen «Helliggjør disse gaver / ved din Ånds livgivende kraft» (*Hæc ergo dona, quæsumus, / Spiritus tui rore sanctifica*) er endret til «Derfor ber vi deg: / Helliggjør disse gaver / ved å sende din Ånd som dugg fra det høye». Derved er ordet «dugg» (jf. det latinske verbet: *rorate*) kommet inn i teksten. Endringen har vært omstridt og skjedd i flere etapper. Jf. inngangsantifonen 4. søndag i advent (jf. Jes 45,8), der Gradualekomiteen har valgt den tradisjonelle tekst og bestilt (og fått) melodi til denne:

Latin: Rorate, cæli, désuper, et nubes pluant iustum; aperiátur terra et gérminet Salvatórem.

Forslag: Himler, send dugg fra det høye, la den Rettferdige komme som regn fra skyen, og vår Frelser fødes av den åpne jord! (≠ 1930 eller 1978)

Bibel 2011: La det dryppe ovenfra, du himmel!
Den Rettferdige skal strømme fra skyene.
Jorden skal åpne seg og gi Frelseren som frukt.

Nr. 105. Formuleringen «vi bringer deg» (*tibi ... offerimus*) er endret til «vi bærer frem for deg», noe som nok er minst like god offerterminologi.

Formuleringen «I ydmykhet bønnfaller vi deg» (*Et supplices deprecamur*) er endret til «Ydmykt bønnfaller vi deg», som i eukaristisk bønn I (nr. 84).

Formuleringen «med hele ditt presteskap» (*universo clero*) endret til «med hele din geistlighet».

Formuleringen «Kom også i hu (alle) våre brødre og søstre» (*Memento etiam fratrum nostrorum*), er endret til «Kom også i hu alle våre brødre og søstre» da parentesen rundt «alle» mangler på latin og er unødvendig på norsk.

Formuleringen «og alle som har forlatt denne verden» (*omniumque in tua miseratione defunctorum*), er endret til «og alle som er døde i din miskunn», hvilket er en gjengivelse av den latinske tekst og ikke en nesten fullstendig omskrivning.

Ordet «levet» er endret til «levde», som vel er mest korrekt på norsk?

Etter «Gi du oss» er det innføyd «med dem», med henblikk på formuleringen ovenfor.

Eukaristisk bønn III

(Messebok 2011, s. 1171-1179,
nedenfor med kun den nye nummerering)

Nr. 108. Formuleringen på norsk har vært:

*I sannhet, hellig er du, Herre,
og med rette lovprises du av all skapningen.
For du levendegjør og helliggjør alle ting
ved din Sønn, vår Herre Jesus Kristus,
gjennom Den Hellige Ånds kraft.
Uopphørlig ...*

Dette gjengav den latinske formulering:

Vere Sanctus es, Domine,
 et merito te laudat omnis a te condita creatura,
 quia per Filium tuum,
 Dominum nostrum Iesum Christum,
 Spiritus Sancti operante virtute,
 vivificas ...

På norsk uttrykkes altså i to adskilte setninger det som på latin er uttrykt i én setning. Kommissjonen har holdt fast på at det skal være to setninger, men med den forskjell at mens både Kristus- og Ånds-henvisningen tidligere var knyttet til den andre setning, knyttes disse to henvisninger nå til hver sin setning. Derved blir begge setninger omtrent like lange. Det bør kommenteres om dette er en god løsning.

Mens Kristus føys inn ved preposisjonen *per*, føyes Den Hellige Ånd inn ved ablativen *operante virtute*. Oversettelsen av *per* er endret fra «ved» til «gjennom» og gjengivelsen av ablativet er endret fra «gjennom» til «ved».

Resultatet er blitt:

*I sannhet, hellig er du, Herre,
 og med rette lovprises du av all skapningen
 gjennom din Sønn, vår Herre Jesus Kristus.
 For du levendegjør og helliggjør alle ting
 ved Den Hellige Ånds kraft,
 og uopphørlig ...*

Videre hadde man formuleringen

*Uopphørlig samler du ditt folk,
 så dette rene offer kan frembæres for ditt navn
 over hele jordens krets.*

Dette gjengav den latinske formulering:

... ut a solis ortu usque ad occasum
 oblatio munda offeratur nomini tuo.

Her refereres det utvilsomt til Mal 1,11:

Neovulgata

Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

Bibel 1930

Fra fra solens oppgang til dens nedgang skal mitt navn bli stort blandt hedningefolkene, og på hvert sted skal det brennes røkelse og bæres frem offergaver for mitt navn, rene offergaver; for mitt navn skal bli stort blandt folkene, sier Herren, hærskares Gud.

Bibel 2011

Fra der sol går opp til der sol går ned,
er mitt navn stort blant folkeslagene.
Overalt blir det tent offerild
og båret fram rene offer i mitt navn.
For mitt navn er stort blant folkeslagene,
sier Herren over hærskares.

Kommisjonen har valgt å gå over fra to setninger adskilt med punktum (.) til to setninger sammenholdt med «og» (tilsvarende *et* på latin).

To problemstillinger gjør seg dog gjeldende:

1) «Dette rene offer» (*oblatio munda*)

I den norske liturgiske tekst er dette gjengitt i bestemt form entall. På latin er det ikke så klart at formen er bestemt, heller ikke i Neovulgata. Men begge steder brukes entall. De norske bibeloversettelsene bruker derimot flertall, men veksler mellom «offer» og «offer». Det hebraiske ord for «offer» (מִנְחָה) står i entall og betyr ifølge ordboken (Gesenius) her offergaver i sin alminnelighet til en guddom. Alternativt må det forstås som verb for «det å ofre». Det hebraiske ord for «ren» (טְהוֹרָה) har flere betydninger av ren, men står her ifølge ordboken for renhet i levittisk forstand. Bibeloversettelsene ovenfor har «offer»/«offer» i flertall. Kommisjonen har beholdt «dette rene offer». Også andre formuleringer som «et rent offer» og «en ren offergave» kunne tenkes.

2) Frembærelsen

Formuleringen «over hele jordens krets» er blitt endret til «fra der sol går opp til der sol går ned». Selv om den tidligere formulering var vakker og saklig svarte til formuleringens innhold, var den språklig neppe korrekt. Kommisjonen hadde sett på to mulige formuleringer:

- a) «*fra solens oppgang til dens nedgang*» (jf. Bibel 1930)
- b) «*fra der sol går opp til der sol går ned*» (jf. Bibel 2011)

Nr. a) inneholder muligens et tidsperspektiv (fra morgen til kveld) som neppe ligger i den latinske formulering. Romdimensjonen kommer klarest frem i nåværende formulering og i b). Konklusjonen var dog omstridt.

Nr. 109. Formuleringen «Derfor bønnfaller vi deg, Herre» (*Supplices ergo te, Domine, deprecamur*) er endret til «Derfor ber vi deg ydmykt, Herre», slik at vi også får med det «ydmyke» (*supplices*). Alternativt kunne man brukt formuleringen «Ydmykt ber vi deg derfor, Herre» eller «Ydmykt bønnfaller vi deg derfor, Herre». Ser man ikke noe «ydmykt» i *supplices*, kunne man muligens sagt: «Derfor ber og bønnfaller vi deg, Herre».

Som omtalte ovenfor under «I samtlige eukaristiske bønner», «Communicantes», er en rekke alternative innskudd nå sløyfet.

Formuleringen «Helliggjør ved din Ånd disse gaver» (*hac munera eodem Spiritu sanctificare digneris*) er endret til «Helliggjør ved den samme Ånd disse gaver», da det her vises til Ånden som ble nevnt i nr. 108.

Formuleringen «... som vi bærer frem for deg ...» (... *qua tibi sacranda detulimus* ...) er endret til riktig tempus «... som vi har båret frem for deg ...».

Nr. 113. Formuleringen «Se i nåde til din Kirkes offergave. / Den er for deg det samme Offerlam / som etter din vilje ...» (*Respice, quæsumus, in oblationem Ecclesiæ tuæ / et, agnoscens Hostiam / cuius voluisti ...*) er endret til «Vi ber deg, se til din Kirkes offergave, / og gjenkjenn i den det offer / som etter din vilje ...», hvilket svarer noe bedre til den latinske tekst, der det er tale om offer (*Hostia*) og ikke om noe som har med «lam» (*agnus*) å gjøre.

Ordet «[dens] ferd» (*peregrinans*) er endret til «[hennes] pilegrimsferd». «Pilegrimsferd» er et godt kristent uttrykk om Kirkens liv i verden.

I dag har vi formuleringen:

*Styrk din Kirke i tro og kjærlighet
under dens ferd på jorden.
Våk over din tjener, vår pave N., og vår biskop N.,
over alle biskoper og prester i hele verden
og over det folk du har gjort til ditt.*

Den latinske formulering lyder:

*Ecclesiam tuam, peregrinantem in terra,
in fide et caritate firmare digneris
cum famulo tuo Papa nostro N. et Episcopo nostro N.,
cum episcopali ordine et universo clero
et omni populo acquisitionis tua.*

Dette er endret til:

*Styrk din Kirke i tro og kjærlighet
under hennes pilegrimsferd på jorden,
sammen med din tjener, vår pave N., og vår biskop N.,
og med alle biskoper, geistlige
og hele det folk du har vunnet deg.*

Grunnen er at det faktisk er dette som står på latin. Kirkens pilegrimsferd og pavens oppdrag er ikke adskilte bønneemner, men to sider av samme sak. Man har også holdt fast på personbegreper i stedet for standsbegreper (*ordo episcopalis*) da dette vanskelig kan uttrykkes om episkopatet i bønnespråk på norsk.

Til formuleringen «og hele det folk du har vunnet deg», jf. 1 Pet 2,9:

Neovulgata: *populus in acquisitionem*

Bibel 2011: *et folk som Gud har vunnet*

Den neste formulering lød:

*Lytt i nåde til alle bønner
fra dem du har villet samle om ditt alter.
Barmhjertige Fader, forén med deg alle dine barn
som er spredt over hele jorden.*

Det gjengav den latinske formulering:

*Votis huius familia, quam tibi astare voluisti,
adesto propitius.
Omnes filios tuos ubique dispersos
tibi, clemens Pater, miseratus coniunge.*

Dette er i stedet blitt til:

*Lytt i nåde til alle bønner
fra den familie du har villet samle for ditt åsyn.
Barmhjertige Far, forén med deg alle dine barn
som er spredt over hele jorden.*

Det er neppe noe grunn til å unngå ordet «familie». Språklig har det vært nødvendig å beholde det konkretiserte diasporabegrepet *dispersos* ved tilføyelsen på norsk av «hele jorden». *Tibi* kan like godt oversettes med «for ditt åsyn» som med «om ditt alter».

Til formuleringen «spredt over hele jorden», jf. 1 Pet 1,1:

Neovulgata: Petrus apostolus Iesu Christi electis advenis dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae et Bithyniae,

Bibel 2011: Peter, Jesu Kristi apostel, hilser de utvalgte som lever som fremmede, spredt omkring i Pontos, Galatia, Kappadokia, Asia og Bitynia,

Formuleringen «Vi ber også for våre avdøde» (*Fratres nostros defunctos*), er blitt til «Vi ber også for våre avdøde brødre og søstre» da det stemmer bedre med innholdet i den latinske tekst.

115. Ordene «Kom også ihu alle våre avdøde» (*Sed et fratres nostros defunctos*) er på tilvarende vis endret til «Kom også i hu alle våre avdøde brødre og søstre».

Formuleringen «når han skal oppvekke alt kjød av jorden» (*quando mortuos suscitabit in carne de terra*), er blitt til «når han skal oppvekke de døde legemlig av jorden», noe som ligger nærmere opp til den latinske tekst.

Formuleringen «vårt fornedreles-legeme / med sitt herlighets-legeme» (*corpus humilitatis nostra / configurabit corpori claritatis sua*) er blitt til «vårt skrøpelige legeme / med sitt herlighetslegeme». Dette svarer antagelig bedre til tekstens mening og ordbruken i Fil 3,21:

Han skal forvandle vår skrøpelige kropp og gjøre den lik den kroppen han selv har i herligheten.

Eukaristisk bønn IV

(*Messebok* 2011, s. 1180-1185,
nedenfor med kun den nye nummerering)

Nr. 116. Formuleringen «den sanne og levende Gud» (*Deus vivus et verus*) er endret til «den levende og sanne Gud», da det her neppe er grunn til å endre på rekkefølgen i forhold til den latinske tekst.

Formuleringen «i din klarhet» (*tui luminis claritate*) er blitt til «i din klarhets lys», hvilket vel stemmer bedre med den latinske tekst.

Nr. 117. Ordet «mektig» (*magnus*) er endret til «stor», da det er en mer korrekt oversettelse.

Formuleringen «du gav ham [mennesket] verden i varetekt» (*eique commisisti mundi curam universi*) er endret til «du gav det omsorg for verden». «Mennesket» er nøytrum på norsk, og slett ikke bare mannlig. Følgelig er også det neste «han» endret til «det». «Varetekt» er neppe den best treffende oversettelse av *cura*.

Den etterfølgende formulering «Da vi tapte ditt vennskap» (*Et cum amicitiam tuam ... amisisset*) er endret til «Da mennesket tapte ditt vennskap», da det her handler om det teologisk-historiske «syndefall», ikke spesifikt om vår nåværende kollektive tilstand. Følgelig er også «ved å vende oss fra deg» (*non obœdiens*) endret til «ved å vende seg fra deg».

Formuleringen «I din godhet» (*misericorditer*) er endret til «i din barmhjertighet», hvilket vel er en mer korrekt oversettelse.

Formuleringen «For de fattige forkynte han frelse, / for de fangne frihet, / for de sorgfulle glede.» (*salutem evangelizavit pauperibus, / redemptionem captivis, / mœstis corde lætitiã.*) alluderer til Luk 4,18f. som lyder:

Neovulgata: Spiritus Domini super me;
propter quod unxit me
evangelizare pauperibus,
misit me prædicare captivis remissionem
et caecis visum,
dimittere confractos in remissione,
prædicare annum Domini acceptum

Bibel 2011: Herrens Ånd er over meg,
for han har salvet meg
til å forkynne et godt budskap for fattige.
Han har sendt meg for å rope ut
at fanger skal få frihet
og blinde få synet igjen,
for å sette undertrykte fri
og rope ut et nådens år fra Herren.

Her er formuleringen endret til: «For fattige forkynte han et godt budskap om frelse, / for fanger forløsning, / for sorgfulle glede.»

Formuleringen «Han overgav seg selv til døden / for å fullbyrde ditt frelsesverk» (*Ut tuam vero dispensationem impleret, / in mortem tradidit semetipsum*) er endret til «For å fullbyrde din plan / overgav han seg selv til døden», hvilket synes mer korrekt.

Ordet «ikke mere» (*non amplius*) er endret til «ikke mer», hvilket vel er mer riktig norsk?

Formuleringen «sendte han fra deg, Fader, Den Hellige Ånd» (*a te, Pater, misit Spiritum Sanctum*), er endret til «sendte han fra deg, Far, Den Hellige Ånd».

Nr. 118. Formuleringen «Så ber vi deg, Herre» (*Quæsumus igitur, Domine*) er endret til «Derfor ber vi deg, Herre», jf. Eukaristisk bønn I (nr. 84).

Formuleringen «vigsle disse offergaver» (*hac munera sanctificare*) er endret til «helliggjøre disse offergaver», da det her på latin ikke er snakk om *consecrare*, men om *sanctificare*.

Ordet «din Sønn» er sløyfet siden det ikke står på latin.

Nr. 119. Oversettelsen av den latinske tekst

*Ipse enim, cum hora venisset
ut glorificaretur a te, **Pater** sancte,
ac dilexisset suos qui erant in mundo,
in finem dilexit eos:*

er endret fra:

Timen var kommet da du,
hellige **Fader**, ville herliggjøre ham,
og **likesom** han hadde elsket sine egne som var i verden,
således elsket han dem **inntil enden**.

til

Timen var kommet da du,
hellige **Far**, ville herliggjøre ham;
og han **som** hadde elsket sine egne som var i verden,
elsket dem **helt til det siste**.

Språklig synes formuleringen bedre. Dessuten svarer den til bibelteksten (Joh 13,1: «til det siste» – *in finem*).

Nr. 122. Formuleringen «om vår frelse» (*redemptionis nostra*) er endret til «om vår forløsning», noe som antagelig er en mer korrekt oversettelse av *redemptio* (jf. 1 Kor 1,30).

«Jesu Kristi død» er i samsvar med den latinske tekst endret til «Kristi død».

Gjentakelse av pronomenet «hans» i «og hans himmelferd» synes overflødig og er derfor fjernet, slik at man får «[hans oppstandelse og] himmelfart».

Formuleringen «Herre, se ned til den offergave» (*Respice, Domine, in Hostiam*) er endret til «Herre, se til det offer». «Ned» ligger ikke uten videre i verbet *respicere*. «Offer» er nok en mer treffende oversettelse enn «offergave» av det latinske ord *Hostia* (som ikke er *oblatio*), jf. nr. 113 ovenfor.

«Herre, kom derfor ihu alle / for hvem vi bærer frem dette offer» (*Nunc ergo, Domine, omnium recordare, / pro quibus tibi hanc oblationem offerimus*) er utvidet til «Herre, kom derfor nå i hu alle / som vi bærer frem dette offer for», for å få med *nunc* fra den latinske tekst. Relativsetningen er gjort mindre gammeldags.

Formuleringen «vår biskop N., biskopene over hele jorden, / presteskapet, de som frembærer offeret / og de som står samlet omkring, / hele ditt folk» (*Episcopi nostri N., et Episcoporum ordinis universi, / sed et totius cleri, et offerentium / et circumstantium, / et cuncti populi tui*) er endret til «vår biskop N. og biskopene over hele jorden, / samt hele din geistlighet, / de som frembærer offeret, / de som står samlet omkring, / hele ditt folk», slik at «hierarkiet» i den latinske setningsoppbygning bevares bedre.

I samsvar med vanlig liturgisk språkbruk er «de døde» (*defuncti*) endret til «de avdøde».

Formuleringen «del i det evige livs arv i ditt rike» (*ut caelestem hereditatem consequi valeamus ... in regno tuo*) er endret til «del i den himmelske arv i ditt rike», for å bringe oversettelsen nærmere den originale tekst.

Formuleringen «Der skal vi sammen med all skapningen, / forløst fra synden og døden» (*ubi cum universa creatura, / a corruptione peccati et mortis liberata*) er endret til «Der skal vi sammen med hele skaperverket, / frigjort fra syndens og dødens ødeleggelse», for å bringe oversettelsen nærmere den originale tekst. «Skaperverk» er dessuten et vakkert og viktig ord. Til «frigjort fra», jf. nedenfor til Eukaristisk bønn om forsoning I, nr. 7.

Formuleringen «han som er alle gavers giver» (*per quem mundo bona cuncta largiris*) er endret til «ved hvem du skjenker verden alle gode ting», for å bringe oversettelsen nærmere den originale tekst. Det svarer også til formuleringen i begynnelsen av nr. 123. Det har vært diskutert om hvorvidt det i stedet burde hete: «Ved ham skjenker du alle gode ting.»

Eukaristisk bønn om forsoning I

(Messebok 2011, s. 1186-1190)

Nr. 1. I prefasjonens linje 1 er «vår skyldighet og vår frelse» sløyfet da det mangler på latin. Likeså er i linje 2 «og alle vegne» sløyfet da også det mangler på latin.

Formuleringen «Til alle tider kaller du oss til å leve et rikere liv i deg, / og du som er rik på miskunn» (*Qui ad abundantioram vitam habendam / nos incitare non desinis, / et, cum sis dives in misericordia*) er endret til «Uopphørlig kaller du oss / til å ha liv i overflod i deg, / og du som er rik på barmhjertighet», noe som nok bringer oversettelsen nærmere den latinske tekst.

Formuleringen «sin lit til din godhet» (*ad tuæ solum indulgentiæ fidendum*) er endret til «sin lit / til din tilgivelse alene», da «tilgivelse» antagelig er en mer korrekt oversettelse av *indulgentia*, og da *solus* bør være med også på norsk. Oftest brukes ordet *indulgentia* mer spesifikt om «avlat». Ordet forekommer et par ganger i Bibelen på latin, og gjengivelsen av tilsvarende hebraiske og greske ord i Bibel 2011 er «medfølelse» (Jes 63,9), «tillatelse» (1 Kor 7,6). I det gamle ritual for den siste olje het det «Herren tilgi deg» (*indulgeat tibi Dominus*).

Før «overgir oss til Den Hellige Ånd», er det innføyd «helt» (*plenius*).

Ordene «med jubel» (*admiratióne*) er endret til «med dyp hengivenhet», noe som antagelig er mer treffende.

Ordene «gleden over vår frelse» (*nostrumque de salute gaudium*) er endret til «vår glede over frelsen».

Formuleringen i siste linje «alle dager» (*sine fine*) er endret til «uten ende», noe som stemmer bedre med den latinske tekst. Men i Eukaristisk bønn I (nr. 115) og i Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender IV (nr. 1) er sammen uttrykk dog oversatt med «uten opphør».

Nr. 2. Formuleringen «I sannhet, Herre, du er den Hellige, / du er den som fra verdens opphav / virker ...» (*Vere Sanctus es, Dómine, / qui ab origine mundi semper operáris ...*) er endret til «I sannhet hellig er du, Herre, / du som fra verdens opphav alltid virker ...». Dette synes å harmonere noe bedre med den latinske tekst.

Nr. 3. Formuleringen «Vi ber deg: se i nåde til ditt folks gaver» (*Respice, quæsumus, munera populi tui*) er blitt til «Vi ber deg: Se til ditt folks gaver». Det står ikke noe om «nåde» på latin, og stor bokstav (S) etter kolon er nok her riktigst.

Formuleringen «over dem din Ånds kraft» er omstilt til «din Ånds kraft over dem», noe som klinger bedre.

Formuleringen «Selv om vi fordom gikk oss vill» (*Quamvis vero olim pérditi*) er endret til «Selv om vi i fordums tid gikk oss vill».

Formuleringen «han som er den ene rettferdige» (*qui solus est Iustus*) er endret til «som er den ene rettferdige».

Verbet «forsmådde» (*dedignatus*) er endret til «foraktet», noe som vel er mer korrekt.

Formuleringen «Men før han med hendene / utstrakt mellom himmel og jord / ble det uutslettelige tegn ...» (*Sed ántequam bráchia eius / inter cælum et terram exténta / efficeréntur ... indelébile signum*) er endret til «Men før hans armer / ble utstrakt mellom himmel og jord / og ble det uutslettelige tegn». *Brachia* betyr «armer» og ikke «hender». Det er «armene» (pl.) og ikke «Jesus» (sing.) som ble til det uutslettelige *tegn*.

Nr. 4. Det latinske ord bak formuleringen «Da de satt ved aftensmåltidet» (*Convéscens autem*), er i denne sammenheng en uvanlig, men bibelsk formulering (Acta 1,4), og er derfor endret til «Mens han spiste med dem».

Formuleringen «tok han brødet, / takket deg, velsignet og brøt det, / gav dem det og sa» (*accépit panem / et tibi grátias agens benedíxit, / fregit et dedit illis, dicens*) er endret til «tok han brødet, / takket deg og velsignet, / brøt det og gav det til dem og sa», noe som antagelig bevarer rytmen i den latinske setning bedre. Dessuten blir *tibi* «objekt» for «velsignet».

Nr. 5. Formuleringen «med seg» er sløyfet da den mangler på latin og ikke synes nødvendig.

Formuleringen «tok han etter måltidet kalken, / med vintreets frukt» (*accépit cálicem, genímine vitis replétum*) er endret til «tok han kalken, fylt med vintreets frukt», da det svarer bedre til den latinske tekst.

Formuleringen «gav den til sine disipler og sa» (*discípulis suis trádidit, dicens*) er endret til «rakte den til sine disipler og sa». Slik er «gav» på dette ene sted blitt erstattet med «rakte», da dette er det eneste sted der det ikke heter *dedit[-que]*, men *tradidit*. Jf. samtidig endringsforslaget i Eukaristisk bønn I, nr. 90.

Nr. 7. De fire første linjer lyder:

*Derfor minnes vi din Sønns Jesu Kristi død,
vi feirer hans oppstandelse fra dødsriket,
han som er vårt påskelam og trygge fred.
Idet vi forkynner hans gjenkomst,
bærer vi frem ...*

Den latinske formulering er:

Mémores ígitur **Filii** tui Iesu Christi,
qui Pascha nostrum est et pax nostra **certíssima**,
mortem eius et resurrectionem ab ínferis **celebrámus**
atque, præstolántes,
offerimus ...

I stedet er denne formulering brukt:

*Derfor, idet vi minnes din Sønn Jesus Kristus,
han som er vårt påskelam og urokkelige fred,
feirer vi hans død og oppstandelse fra dødsriket,
og idet vi forkynner hans salige gjenkomst,
bærer vi frem ...*

Her har vi på latin i realiteten flere partisipper til verbet *offerimus* (bærer vi frem).

Formuleringen «som ikke må kjenne splittelse» (*a quo omnis auferátur divisio*) er endret til «som heler enhver splittelse», noe som antagelig er mer korrekt.

Formuleringen «i samfunn med vår pave N. og vår biskop N.» (*in communióne ... una cum Papa nostro N. et Epíscopo nostro N.*) svarer til den latinske tekst og har derfor kunnet beholdes uforandret.

Hele fem linjer er så omstilt:

*Hjelp oss til sammen å forkynne
ditt rikes komme **inntil** den time da vi står
foran deg for **din trone i himmelen**,
hellige blant de hellige,*

sammen med den salige Jomfru, Guds mor, Maria ...

Latin:

Adiuva nos, ut simul advéntum regni tui præstolémus
usque ad horam qua tibi adstábimus,
 sancti inter sanctos **in sede cælésti**,
 cum beáta Vírgine Dei **Genetríce** María,

De er nå blitt til:

*Hjelp oss, **mens vi venter på** ditt rikes komme
 og den time da vi står **for** deg,
 som hellige blant de hellige
 for den **himmelske trone**,
 sammen med den salige Jomfru, Guds Mor, Maria,*

I nest siste avsnitt er «endelig leget for» (*liberáti*) endret til «frigjort fra», noe som vel er mer korrekt? Videre er «helt» (*plene*) føyd inn, i samsvar med den latinske tekst.

I siste avsnitt er «han som lever evig» (*in ætérnum vivéntis*) endret til «han som lever i evighet», noe som vel er mer korrekt?

Eukaristisk bønn om forsoning II

(*Messebok* 2011, s. 1191-1195)

Nr. 1. I prefasjonen er formuleringen «til alle tider å takke og love deg» (*nos tibi grátias ágere atque laudes persólvere*) endret til «at vi bringer deg takk og lov», da det på latin ikke står noe om alle tider. Jf. Eukaristisk bønn om forsoning I.

Formuleringen «ved Jesus Kristus vår Herre» (*per Dóminum nostrum Iesum Christum*) er endret til «ved vår Herre Jesus Kristus», da det ikke er noe grunn til å standardisere navneformen mer på norsk enn latin.

Formuleringen «vet vi at du bøyer de stive sinn» (*experiéndo tamen cognóvimus te ánimos fléctere*) er endret til «vet vi at du mykner de stive sinn».

Formuleringen «For ved din Ånd rører du ...» (*Per Spíritum namque tuum pérmoves ...*) er endret til «Ved din Ånd rører du ved ...». Denne endring kan gjerne kommenteres.

Før «la kjærlighet overvinne», er det føyd inn et «Herre», som på latin (*Domine*).

Nr. 2. Formuleringen «Derfor, allmektige Fader, ...» (*Te igitur, Pater omnipotens, ...*) er beholdt. Det var omstridt i kommisjonen hvorvidt «Fader» her burde endres til «Far». I Eukaristisk bønn I (nr. 84) finnes en stilsvarende formulering, men da vel og merke med et annet adjektiv og det i superlativ, og det har fått denne oversettelse: «Derfor, mildeste Fader, ...» (*Te igitur, clementissime Pater, ...*). Jf. dog oversettelsen «Mildeste Far, ...» i Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender I, nr. 3.

I dag heter det «Han er det som er frelsens Ord til menneskene, / han er den hånd du rekker syndere, / han er for oss veien til din fred.» (*Ipse est pro hominibus Verbum salutis, / manus, quam peccatoribus porrigit, / via, qua pax tua nobis præbétur.*) Ny formulering «Han er frelsens Ord til menneskene, / hånden du rekker syndere, / veien for oss til din fred.» Flyten i teksten blir minst like god som tidligere.

Også i slutten av neste setning er det innføyd et «Herre», som på latin.

Nr. 3. Skrivemåten for ordet «bragte» er endret til «brakte», hvilket vel er mest korrekt på norsk i dag?

Formuleringen «utgyt din hellige din Ånd» (*Spiritus tui effusione*) er endret til «utøs din Ånd», noe som både stemmer mer med latinen og virker mer i tråd med moderne norsk og bibelspråket i nyere tid.

Nr. 4. Innledningen til innstiftelsesordene lyder nå:

*For like før han gav sitt liv
for å befri oss,
mens han satt til bords*

Det gjengir den latinske formulering:

*Ipse enim, vitam cum esset daturus,
ut nos liberáret,
discúbens*

Her er rekkefølgen endret og det innledende «for» er sløffet. Resultatet er blitt:

*Mens han satt til bords,
like før han gav sitt liv*

for å befri oss

Man kan gjerne kommentere denne endring.

Ordet «brødet» forekommer her to ganger. Annen gang er det sløyfet også på norsk. Det foranstående ord «velsignet» har i denne bibelske/liturgiske sammenheng primært Gud som objekt.

Nr. 7. Endringsforslagene i begynnelsen av første avsnitt svarer til de tilsvarende forslag i Eukaristisk bønn om forsoning I.

Formuleringen «Hellige Fader, i ydmykhet» (*Pater sancte, supplices*) er endret til «Hellige Far, ydmykt», en oversettelse tilsvarende den som brukes i Eukaristisk bønn I (nr. 84)

Formuleringen «Måtte den også bevare oss i samfunn» (*nos in communione conservet*), er endret til «Måtte Ånden også bevare oss i samfunn». Derved er man her kommet helt utenom problematikken om Ånden skal omtales som «den» eller «hun».

Formuleringen «i samfunn / med vår pave N. og vår biskop N., / med alle biskopene og med hele ditt folk» (*in communióne ... / cum Papa nostro N. et Antístite nostro N. / et cunctis Episcopis et univérso pópulo tuo*) har kunne bevares uforandret siden den svarer helt til den latinske formulering, bortsett fra at *Antistes* er oversatt med «biskopene», som i Eukaristisk bønn I, jf. ovenfor kommentar til nr. 84.

Formuleringen «Gi oss en gang å komme sammen / med ...» (*ita nos cóllige cum ...*) er blitt til «foren oss med ...»

Apostlene har fått tilføyd «salige» (*beatis*) på norsk (som på latin). «Alle helgener» (*omnibus Sanctis*) er blitt til «alle hellige», som i Eukaristisk bønn I, jf. ovenfor kommentar til nr. 96.

Den lange setningen er på slutten delt opp. Etter «tungemål» er det satt inn et komma (,). Tilføyelsen etter komma (,) «i de nye himler og på den nye jord» (*in caelis novis et terra nova*), er blitt til hovedsetningen, med gjentakelse av «foren» (*cóllige*): «Foren oss med dem i de nye himler og på den nye jord».

Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender I

«Kirken på enhetens vei»

(Messebok 2011, s. 1196-1200)

Nr. 1. I prefasjonen er formuleringene «vår skyldighet og vår frelse» «og alle vegne» strøket siden de ikke finnes på latin. Ordet «alltid» er beholdt selv om det ikke finnes på latin. Man kan gjerne kommentere disse endringer.

«Du all godhets Fader» (*Pater infinitæ bonitátis*) er endret til «du uendelige godhets Far», da *infinite* presiserer «alt» til tiden, og da vel helst fremover.

Formuleringen «sendt din Sønn med budskap om frelse til» er sløyfet da det ikke finnes på latin. I stedet tas inn lenger nede «din Sønnns Evangelium» (*verbo Evangelii Filii tui*).

Formuleringen «og samlet dem i din ene Kirke» (*unam Ecclésiam collegisti*) er endret til «[har] samlet den ene Kirke», da det ikke er noe grunn til på norsk å avvike fra perfektum på latin, og da «din» mangler på latin.

Preposisjonen *ex* er oversatt med «fra», og ikke med «til» som nå.

«Din Kirke» (*Ipsa*) er endret til «Hun».

Formuleringen «i Jesus Kristus» (*in Christo Iesu*) er endret til «i Kristus Jesus», da det her ikke er noe grunn til å avvike fra opprinnelig rekkefølge.

Sluttsetningen «Derfor forener vi våre røster med alle himmelens krefter / og hele Kirken priser deg her på jorden / idet vi alle dager istemmer» (*Et ideo, cum ómnibus cælórum Virtútibus, / in terris te iúgiter celebrámus, / cum univérssa Ecclésia una voce dicéntes*) er endret til: «Derfor forener vi oss her på jorden med alle himmelens krefter / idet vi med hele Kirken istemmer med én røst». Slik bevares vi-formen sammen «med Kirken», i stedet for å la disse ting stå ved siden av hverandre.

Nr. 2. Formuleringen «som er menneskenes venn» (*amátor hóminum Deus*) er endret til «som elsker menneskene». *Amator* svarer med til «elske» enn til «venn».

«Elskede» er sløyfet foran «Sønn» siden det mangler på latin.

Formuleringen «som nå er midt iblant oss» (*qui præsens est in médio nostri*) er endret til «som nå er til stede midt iblant oss», da man slik også får med det latinske ord *præsens*.

Formuleringen «og forener oss ved sitt bord» (*cum ab eius amore congregámur*) bør forandres til «og forener oss i sin kjærlighet», da det her ikke er tale om bord, men om kjærlighet.

«Og likesom da han gikk sammen med disiplene til Emmaus, / åpner han Skriftene for oss og bryter brødet» (*et sicut olim pro discipulis / nobis Scriptúras áperit et panem frangit*) er endret til «Og slik han en gang gjorde for disiplene, / åpner han Skriftene for oss og bryter brødet». Det kan neppe være noe tvil om at Luk 24,13-35 (Jesus viser seg for Emmaus-vandrerne) ligger bak formuleringen. Men det skulle ikke være noe grunn til å gjøre henvisningen mer eksplisitt på norsk enn på latin.

Nr. 3. Formuleringen «Derfor ber vi deg, barmhjertige Fader» (*Rogámus ergo te, Pater clementissime*) er endret til «Derfor bønnfaller vi deg, mildeste Far». «Bønnfalle» er bedre enn «be» når vi har med verbet *rogare* å gjøre. Og som i Eukaristisk bønn I (nr. 84) kan man godt bruke «mildeste» som oversettelse av *clementissime*, også fordi det her ikke står *misericordia*. *Pater* er her endret til «Far», til forskjell fra i Eukaristisk bønn I der kommisjonen valgte å beholde «Fader». Jf. de innledende kommentarer under «I samtlige eukaristiske bønner», til «Gud, Jomfru Maria og Josef».

Formuleringen «disse gaver, brødet og vinen» (*hæc dona panis et vini*) er endret til «disse gaver av brød og vin», noe som bedre får frem den latinske genitivform.

Nr. 4. Det har vært stor usikkerhet i kommisjonen om den vanlig formulering «under det siste aftensmåltidet» (*in supremæ nocte Cenæ*) burde endres. Den er blitt til «da natten med det siste måltid var kommet». Det latinske uttrykk er uvanlig og har ingen direkte bibelsk bakgrunn. Man kan merke seg at *suprema* er et annet ord enn *ultima* (det siste).

Formuleringen «tok han brødet, takket, brøt brødet» (*accépit panem et benedixit ac fregit*) er endret til «tok han brødet, velsignet og brøt det», da det stemmer mer med latin og klinger minst like godt på norsk.

Nr. 5. Formuleringen «rakte kalken» (*deditque*) er endret til «gav den», jf. nr. 90 ovenfor.

Nr. 7. Formuleringen «Derfor minnes vi, hellige Fader» (*Unde et nos, Pater sancte*) er endret til «Defor, hellige Far, minnes også vi», noe som svarer bedre til latin og som neppe er dårligere enn den nåværende formulering.

Formuleringen «Skjenk oss din Hellige Ånds kraft» (*concede, ut virtúte Spíritus caritátis tuæ*), er endret til «Skjenk oss kraften fra din kjærlighets Ånd», da det er nærmere latinen.

Ordene «evig bli tellet med som lemmer på hans hellige legeme» (*nunc et in diem æternitátis numerémur*) er endret til «nå og i evighet telles med som lemmer på hans legeme», da det her klinger bedre og ligger nærmere latinen.

Formuleringen «din Kirke (som er i N.)» (*Ecclesiam tuam ... [quæ est N.]*) er endret til «din Kirken (her i N. bispedømme)», da det er minst like saksvarende.

Formuleringen «mellom de troende og dem som er hyrder for ditt folk, / med vår ...» (*inter fidéles et pastóres plebis tuæ, / una cum ...*) er endret til «mellom de troende og hyrdene for ditt folk, / i enhet med vår ...», da det forenkler setningen i tillegg til å bringe den nærmere latin.

Formuleringen «med vår pave N., med vår biskop N. / og med alle Kirkens biskoper» (*una cum Papa nostro N. et Episcopo nostro N. / et univérso órdine episcopáli*) er beholdt uforandret da det er vanskelig å finne noe bedre formulering, jf. Eukaristisk bønn III (kommentar til nr. 113).

Formuleringen «Kom ihu våre brødre og søstre (N. og N.), / som er sovnet inn i Kristi fred, / og alle de døde ...» (*Meménto fratrum nostrórum [N. et N.], / qui in pace Christi tui dormiérunt / omniúmque defunctórum, / ...*) er endret til «Kom i hu våre brødre og søstre (N. og N.), / som sov inn i Kristi fred, / og alle avdøde / ...».

Formuleringen «på oppstandelsens dag» (*in resurrectione*) er endret til «i oppstandelsen», da det ikke står noe om «dag» på latin.

Ordet «pilgrimsvandring» er endret til «pilegrimsvandring» (innføyelse av bokstaven «e»).

I det etterfølgende er bruken av preposisjonen «med» (*cum*) justert noe.

Siste linje er endret fra «ved din Sønn, Jesus Kristus» (*per Iesum Christum, Fílium tuum*) til «ved Jesus Kristus, din Sønn», og slik bringes teksten nærmere originalteksten.

Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender II

«Gud leder sin Kirke på frelsens vei»

(Messebok 2011, s. 1201-1205)

Bønnen er identisk med *Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender I*, unntatt prefasjonen under nr. 1 og tredje ledd under nr. 7. Nedenfor kommenteres kun de endringer som er annerledes enn endringene i førstnevnte eukaristiske bønn.

Nr. 1. Til endringen fra «alltid og alle vegne» til «alltid og over alt», jf. kommentarene ovenfor til Eukaristisk bønn II, nr. 99.

Til endringen fra «alle dager» til «uten ende», jf. kommentaren til Eukaristisk bønn om forsoning I, nr. 1.

Nr. 7. I oversettelsen av formuleringen «Når du nå har innbudt oss til ditt bord, / ber vi deg, Herre: / Styrk enheten mellom oss» (*Ad mensam ergo tuam convocátos, Dómine, / nos in unitáte confírma*) er det foretatt flytting av «Herre», slik at det blir «Når du nå har innbudt oss til ditt bord, Herre, / ber vi deg: Styrk enheten mellom oss». Antall linjer er derved også redusert.

Formuleringen «med alle Kirkens biskoper, prester og diakoner» (*cum ómnibus Episcopis, presbýteris, diáconis*) er endret til «med alle biskoper, prester og diakoner», da Kirken her ikke er nevnt på latin.

Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender III

«Jesus – veien til Faderen»

(Messebok 2011, s. 1206-1210)

Bønnen er identisk med *Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender I*, unntatt prefasjonen under nr. 1 og tredje ledd under nr. 7. Nedenfor kommenteres kun de endringer som er annerledes enn endringene i førstnevnte eukaristiske bønn.

Nr. 1. Formuleringen «For ved ham som er ditt Ord skapte du verden, / og ved ham styrer du alt med rettferd» (*Quia per Verbum tuum mundum creásti / et univérsa in æquitáte moderáris*) er endret til «For ved ditt Ord skapte du verden / og styrer alt med rettferd», noe som synes å være en forenkling som svarer godt til den latinske tekst.

Formuleringen «og kalte oss til følgesvenner» (*et ad sui sequélam nos vocávit*) er

endret til «og kalte oss til etterfølgelse».

Det neste avsnitt lyder nå:

*Ved din Sønn samler du **alle mennesker**;
vi er skapt for å **herliggjøre** ditt navn,
gjenløst ved korsets blod,
merket med Åndens **innsegl**,
og du **gjør oss til én familie**.*

Det gjengir den latinske tekst:

Per Filium **tuum hómines**,
quos **ad glóriam** tui nóminis fecísti,
sáanguine crucis eius **redémptos**
et Spíritus **sigillo** signátos
in unam **cólligis** famíliam.

Det er endret til:

*Ved din Sønn samler **du til én familie**
menneskene som du har skapt til ditt navns ære,
de som er forløst ved korsets blod
og merket med Åndens **segl**.*

Det er ingen grunn til å operere med 1. person flertall på norsk her. Ordet «innsegl» er like lite egnet her som ved konfirmasjonen. Det har forhåpentligvis blitt bedre flyt i setningen.

(Siden det latinske ord ikke er *signaculum* [som ved konfirmasjonen nå oversettes med «segl»], men *sigillum* [sigill, merke], kan man kanskje alternativt vurdere oversettelsene: «og har mottatt Åndens merke» eller «og er tegnet med Åndens merke».)

Formuleringen «alle dager» (*nunc et usque in sáeculum*) er endret til «nå og i evigheten». Dertil er det flyttet frem slik at det kobles til verbet.

Formuleringen «idet vi alle dager istemmer» (*iucúnda celebratióne clamántes*) er endret til «idet vi jublende istemmer».

Nr. 7. Nå har teksten dette avsnitt:

*Allmektige **Fader**, la oss som får del i dette mysterium
bli **fornyet** ved Den Hellige Ånd*

og **gjenskapt i din Sønn's bilde.**

Hold oss fast i enheten med vår pave N., vår biskop N.,
med alle **Kirkens biskoper, prester og diakoner**
og med hele ditt folk.

Det gjengir det latinske avsnitt:

Huius participatióne mystérii, omnípotens **Pater**,
nos Spírítu **vivífica**
et imágini Filii tui **confórmes** fieri concéde
atque in **vínculo communiónis confírma**
una cum Papa nostro N., et Epíscopo nostro N.
cum **céteris Epíscopis, cum presbýteris et diáconis**
et univérso pópulo tuo.

Dette er endret til:

*Allmektige **Far, gi** oss som får del i dette mysterium,
å bli **levendegjort** ved Den Hellige Ånd
og **likedannet med din Sønn's bilde.**
Styrk enhetens bånd med vår pave N. og vår biskop N.,
med **de øvrige biskoper, med prestene og diakonene**
og med hele ditt folk.*

Derved skulle oversettelsen være brakt nærmere den latinske tekst (bortsett fra at *Spiritus* oversettes med «Den Hellige Ånd»). Dette kan gjerne kommenteres.

Formuleringen «lese tidens tegn» (*témporum signa perscrutántes*) er endret til «tyde tidens tegn».

Formuleringen «Gi oss lydhørhet for alle menneskers behov» (*Ad cunctórum hóminum necessitátes redde nos inténtos*), er endret til «Gjør oss lydhøre for alle menneskers behov», noe som synes å være bedre norsk og mer korrekt oversettelse fra latin.

Formuleringen «mens vi går» (*progrédiámur*), er endret til «mens vi vandrer».

Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender IV

«Jesus som vandrer omkring og gjør godt»

(Messebok 2011, s. 1211-1215)

Bønnen er identisk med *Eukaristisk bønn for forskjellige anliggender I*, unntatt prefasjonen under nr. 1 og tredje ledd under nr. 7. Nedenfor kommenteres kun de endringer som er annerledes enn endringene i førstnevnte eukaristiske bønn.

Overskriften «Jesus som gjør vel mot alle han møter» (*Jesus pertransiens benefaciendo*) er endret til «Jesus som vandrer omkring og gjør godt», noe som svarer bedre til den latinske tekst.

Nr. 1. Formuleringen «du trofasthetens Gud og all miskunns Fader» (*Pater misericordiarum et Deus fidelis*) er endret til «du barmhjertighetens Far og trofaste Gud». Her er det neppe noe grunn til å avvike fra latinen.

Ordet «gjenløser» (*redemptor*) er endret til «Forløser».

Formuleringen «Mot alle viste han sin miskunn» (*Semper ille misericordem se osténdit*) er endret til «Alltid viste han sin barmhjertighet». Dette stemmer bedre med den latinske tekst.

Formuleringen «... nær alle dem / som led nød og var undertrykte» (*próximum ... / oppræssis et afflíctis*), er endret til «... nær alle / nødlidende og undertrykte», noe som forenkler formuleringen og bringer den nærmere den latinske tekst.

«I ... gjerninger» (*ópere*) er endret til «i ... gjerning».

Et avsnittet lyder nå:

*Derfor synger vi med engler og alle hellige,
og med hele den himmelske hærske
din herlighets pris,
idet vi alle dager istemmer:*

Det gjengir det latinske avsnitt:

Et ídeo **cum Angelis** et Sanctis univérsis
te **collaudámus et benedícimus**
hymnúmque glóriæ tuæ cáimus,
sine fine dicénte:

Dette er endret til:

*Derfor lovpriser og velsigner vi deg
sammen med englene og alle de hellige,
og vi synger din herlighets pris,
idet vi **uten opphør** istemmer:*

Det svarer bedre til den latinske tekst. Til oversettelsen «uten opphør» (*sine fine*), jf. dog kommentaren til Eukaristisk bønn om forsoning I, nr. 1.

Nr. 7. Formuleringen «Herre, la din Kirke vokse i tro og kjærlighet» (*Ecclésiám tuam, Dómine, / in fide et caritate perficere digneri*) er endret til «Herre, gjør i nåde din Kirke / fullkommen i tro og kjærlighet». *Digneris* oversettes ofte i liturgisk sammenheng med «i nåde». *Perficere* peker mer mot «fullkommen» enn mot «vokse».

Formuleringen «med alle Kirkens biskoper, prester og diakoner, / og med hele det folk du har gjort til ditt» (*et cunctis Episcopis, presbyteris et diaconis, / et omni populo acquisitionis tuæ*) er endret til «[med ...] og alle biskoper, prester og diakoner / og hele det folk du har vunnet deg», da formuleringen her reflekterer 1 Pet 2,9 (*populus in acquisitionem* – et folk som Gud har vunnet). Jf. ovenfor kommentaren til Eukaristisk bønn III, nr. 113.